

Інтердисциплінарний огляд феномену віртуальної комунікації

Бойко Оксана Юріївна¹

Опубліковано	Секція	УДК
11.09.2023	Освіта/Педагогіка	37.091.313:[316.77:004]

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8333697>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. В роботі досліджується віртуальне спілкування з точки зору різних наук та надається відповідне визначення феномену комп'ютерно-опосередкованої комунікації. Сформульовано загальні особливості віртуальної комунікації. Пояснено комунікативний аспект онлайн-спілкування. Доведено існування антропологічного аспекту онлайн-спілкування. Розкрито філософський аспект віртуальної комунікації. Пояснено психологічний аспект онлайн-комунікації. Порівняно поведінку чоловіків і жінок при віртуальному спілкуванні. Описано мовно-лінгвістичні особливості інтернет-комунікації. Представлено лінгвокультурологічний, лінгвокогнітивний, прагматичний, лінгвоекологічний, психолінгвістичний та семіотичний аспекти онлайн спілкування. Згадано техніки сугестивного впливу на користувачів інтернету. Висвітлено нормативний та ігровий аспекти віртуальної комунікації. Виявлено вплив спілкування в інтернеті на соціалізацію особистості. Оглянуто юридичну та економічну складову віртуального спілкування. Вказано значення комп'ютерного спілкування у педагогіці. Зроблено висновок про поліаспектність віртуальної комунікації та її значення у навчанні. Показані інші можливі аспекти онлайн-комунікації та перспективи подальших досліджень феномену комп'ютерно-опосередкованої комунікації.

Ключові слова: інтернет-комунікація, онлайн-комунікація, аспект комп'ютерно-опосередкованого спілкування, учні, НУШ, письмове спілкування.

An interdisciplinary overview of the phenomenon of virtual communication

Annotation. The paper examines virtual communication from the point of view of various sciences and provides an appropriate definition of the phenomenon of computer-mediated communication. The general features of virtual communication are formulated. The communicative aspect of online communication is explained. The existence of the anthropological aspect of online communication is proved. The philosophical aspect of virtual communication is revealed. The psychological aspect of online communication is explained. The behaviour of men and women in virtual communication is compared. The linguistic features of online communication are described. The linguocultural, linguocognitive, pragmatic, linguoecological, psycholinguistic and semiotic aspects of online communication are presented. Techniques of suggestive influence on Internet users are mentioned. The normative and game aspects of virtual communication are highlighted. The influence of online communication on the socialisation of the individual is revealed. The legal and economic component of virtual

¹ Бойко О. Ю., аспірантка кафедри англійської філології та лінгводидактики Запорізького національного університету, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8850-1066>.

communication is reviewed. The importance of computer communication in pedagogy is indicated. The conclusion is made about the multidimensionality of virtual communication and its importance in education. Other possible aspects of online communication and prospects for further research of the phenomenon of computer-mediated communication are shown.

Keywords: internet communication, online communication, aspect of computer-mediated communication, pupils, NUS, written communication.

Вступ

Кожній людині потрібна мова, щоб перетворити свої ідеї та почуття на слова. На уроках англійської та будь-якої іншої мови є два способи продукування слів – письмо та говоріння. Письмо дозволяє побачити як здобувач освіти читає та використовує мову, проте з розвитком інформаційних технологій, навіть письмо, зазнало трансформацій і перетворилось з традиційного на віртуальне. Така комунікація стала трендом спілкування майже будь-якої групи людей, особливо це стосується сучасних здобувачів освіти, що дало поштовх дослідженням феномену онлайн-спілкування у всіх областях науки.

З точки зору філософії, віртуальна комунікація – це інноваційна технологія культурного спілкування в сучасному суспільстві за допомогою будь-якого цифрового засобу [12; 13; 34]. Можливість написання тексту без відправки, коригування тексту до або після відправки, видалення тексту, а також можливо великий проміжок часу між написанням та відправкою смс-повідомлення при великій швидкості набору тексту робить віртуальну комунікацію особливим видом спілкування, якому властиві особливості усного та писемного мовлення [11]. Учасник онлайн-спілкування не має зорового контакту зі своїм партнером, не бачить реакції на своє повідомлення та не може використовувати інтонацію чи невербальні засоби спілкування, а також не має обмежень у часі. Лариса Компанцева пише, що соціальні мережі самоорганізуються та впливають на національну і світову спільноту та їх картини світу, тому необхідно розглядати соціальні мережі як міждисциплінарне явище [20].

Метою даної статті є всенауковий огляд інтернет-комунікації та надання відповідного визначення онлайн спілкуванню.

Результати

Одним з видів соціальних практик є комунікативні практики. Віртуальна комунікація – це вид соціальної практики, яка може носити нейтральний або розважального-ігровий характер [12]. Найбільш вивченими аспектами інтернет спілкування є мовно-лінгвістичний та комунікативний. Розвиток комунікативної компетентності неможливий без врахування соціального контексту. З комунікативної точки зору, віртуальна комунікація – це перехідна ланка між письмовим та усним спілкуванням. До позитивних комунікативних характеристик інтернет-комунікації належить: бажаність та добровільність контактів, передача великої кількості інформації у короткі строки, передача інформації при недоступності отримувача, необхідність формулювати думки чітко та лаконічно, передача інформації та емоцій одночасно, необмеженість та зміна кількості учасників спілкування, можлива наявність фото, відео та звуку у реальному часі, а також доступність тексту всім учасникам спілкування. Негативними комунікативними характеристиками є: анонімність учасників спілкування, нехтування мовними нормами, поява помилок у професійній сфері діяльності, компенсаторна практика емоційного наповнення тексту через відсутність візуального контакту. Нейтральними комунікативними характеристиками є: специфічна онлайн етика, переважно статусна рівноправність учасників, креолізованість комп'ютерних текстів, наявність гіпертексту, дистанційність у просторі

та у часі та опосередкованість. Спілкування між собою, між групою та між суспільством, між особою та суспільством, міжгрупова, міжособистісна та міжсоціумна комунікація є основними видами спілкування в соціальних мережах. Полілог, монолог та діалог є основними формами мовлення в онлайн-комунікації [6; 26; 28]. Дзюбіна О.І. досліджувала соціальні мережі *Twitter* та *Facebook*. Дослідниця пише, що за рахунок зміни головної фотографії профіля чи завантаження нових світлин, користувач залучає інших до спілкування [14]. Варто звернути увагу, що комунікативна компетенція включає в себе як письмову, так і усну складову з усіма формами мовлення, тому навчання синхронній та асинхронній віртуальній комунікації може бути включено у шкільну програму мовно-літературної галузі для досягнення основної мети навчання.

З соціологічної точки зору, віртуальна комунікація – це об'єднання групи людей у мережі задля тривалого обговорення певної теми та розвитку особистих взаємин. Сама комунікація при цьому представляє собою гармонію повідомлення, його змісту та розуміння. Основними соціальними характеристиками інтернет спілкування є легкість і відкритість у спілкуванні, більш розкута поведінка, невизначеність вчинків та соціальних ролей, інтерактивність та низька якість контактів [12; 35; 42]. Таким чином, при навчанні віртуальній комунікації, важливим завданням вчителя стає допомога здобувачам освіти у пошуку своєї соціальної ролі та у підвищенні якості віртуальних контактів того чи іншого здобувача освіти.

Лінгвістичний аспект віртуальної комунікації включає в себе дослідження лексичних одиниць, синтаксичних структур смс-повідомлень та виявлення їх особливостей, а також етимологічне значення слів. На лексичному рівні онлайн-комунікація характеризується наявністю великої кількості запозичень, особливо англіцизмів, які є або синонімами українських слів, або повноцінними їх замінами, наприклад: сіті, і-мейл, кік, кріндж, лайн, тощо. Крім того, саме в інтернет-комунікації з'являються й нові лексеми, які переходять й у повсякденне життя сучасних підлітків, наприклад: інстаграм, тік-токер, пранк, тощо [18]. Тобто, функціональний аспект віртуальної комунікації зазнає постійного впливу за рахунок лексичних змін. Іншою лексичною особливістю онлайн-комунікації є використання стилістично зниженої лексики, наприклад: «не стібайся нед моєю олбанською мовою», «глюк», «аффттар» «гыгы», «імхо», «мосх», тощо. Також, інтернет-комунікації властиві вигуки, скорочення, напів-скорочення та акронімів. На орфографічному рівні віртуальній комунікації властива варіативність, наприклад, при передачі голосної літери, подвоєння чи написання складних слів. Правила граматики та морфології стають менш значущими при онлайн-комунікації. Наприклад, відкидання допоміжного чи модального дієслова, еліпсис в окличних реченнях, утворення найвищого ступеня порівняння прислівників, опускання артиклів або їх використання не по правилам [23; 26]. Іншими графічними та орфографічними особливостями онлайн спілкування є багаторазове використання певного символу, недотримання правил використання великої літери та знаків пунктуації, скандування, простіше написання та власний переклад. На синтаксичному рівні при віртуальній комунікації використовуються прості конструкції, а якщо спілкування відбувається англійською мовою, то на порядок слів у реченні, а також на узгодженість підмета та присудка не звертають уваги. Крім того, інтернет-комунікації властиве більш посилене використання паралінгвістичних засобів для вираження емоцій [28; 42]. Такі особливості інтернет-комунікації дозволять вчителю мовно-літературної галузі знайти та пояснити більше прикладів при викладанні певної теми чи аспекту мови.

Учасники інтернет-комунікації також можуть проявити себе та розкрити свою творчість у мовній грі. Під мовною грою варто розуміти взаємодію основних аспектів спілкування з домінуванням комунікативної складової, яка не обмежується грою слів.

Саме мовна гра відкриває широкий простір для прояву емоцій, оцінок, переживань або викладу думок. Якщо буде досягнута комунікативна мета, то комунікант виграє, якщо комунікативна мета не досягнена – комунікант програє, а якщо обома сторонами був знайдений компроміс з частковим задоволенням комунікативних потреб, то у мовній грі можна оголосити нічию. Отже, іншим аспектом віртуальної комунікації є ігровий аспект. З цієї точки зору, онлайн-комунікація – це сфера реалізації комунікативних намірів учасників спілкування у будь-яких формі та стилі [41]. Тобто, використання мовної гри на уроках української чи іноземної мови допоможуть здобувачам освіти позбавитись мовних бар'єрів та навчить учнів досягати комунікативної мети у будь-якій ситуації та з будь-якої теми.

Семіотичний підхід до дослідження віртуальної комунікації розглядає мову як знакову систему. З цього боку, онлайн-комунікація – це взаємодія між комунікантами при використанні знаків, кодів, мов чи знакових систем, через які виникає розуміння та народжується нова думка. Нікнейми, смайли та розділові є знаковими системами, які забезпечують віртуальне спілкування [15]. Письмове мовлення підлітків не дозволяють їм виражати свої емоції літературною мовою, тому вони використовують сленг, скорочення та інші мовно-лінгвістичні особливості віртуальної комунікації. Інтонацію підлітки замінюють емоційними конструкціями, а для графічних знаків вони створюють власні правила їх використання. При віртуальній комунікації підлітків сленг перестає бути чисто лексичним, він стає повністю семіотичним [37]. Розуміння семіотичних особливостей спілкування підлітків допоможе вчителю у створенні чату з учнями і веденні смс-листування з ними, враховуючи всі норми і особливості підлітків. Врахування нікнеймів здобувачів освіти допоможе вчителю знайти особливу мотивацію навчання, наприклад, англійській мові, для певного учня, а використання емодзі допоможе вчителю зрозуміти настрій учня і його готовність до уроку та виконання певного завдання.

Лінгвоекотологія – є граничною дисципліною, яка знаходиться між мовознавством, соціологією та екологією. Такі форми комунікації хейтерство, тролінг, шеймінг та з усіма їх підвидами є наслідком розвитку віртуальної комунікації. В емоційних комунікативних ситуаціях кожен мовний знак додає власну специфіку онлайн-спілкуванню. Лінгвоекотологічний аспект віртуальної комунікації включає дослідження екологічності спілкування, дотримання нетикету, реалізацію початкової задачі в процесі спілкування, етичність емотивів, що використовувались при онлайн взаємодії та покращення стану учасників віртуальної комунікації [11; 27]. Варто зауважити, що врахування лінгвоекотологічного аспекту віртуальної комунікації у шкільній програмі мовно-літературної галузі сприятиме розвитку емоційного інтелекту здобувачів і здобувачок освіти, а також допоможе досягненню мети формування комунікативної компетенції та міжкультурних навичок.

Об'єктом дослідження прагматичного аспекту віртуальної комунікації є мета спілкування. Прагматичний аспект висвітлює сценарії мовної поведінки учасників онлайн-спілкування. Прагматика такого спілкування ускладнюється, адже текст учасників комунікації містить більшу кількість знаків та може супроводжуватись аудіо чи відео компонентами, або емодзі. Але в той же час, наявність тих же аудіо, відео та емодзі є засобами, які спрощують вираження думки. Таким чином, віртуальна комунікація – це комунікативна взаємодія користувачів інтернету зі специфічною моделлю реальності, яка «характеризується ефектом присутності людини в ній та дозволяє діяти з уявними й реальними об'єктами» [8; 21]. Врахування даного аспекту вчителем дозволяє йому звернути увагу на правильність використання емодзі у процесі навчання віртуальному спілкуванню.

Компанцева Л.Ф. при дослідженні лінгвокогнітивного аспекту віртуальної комунікації виділяє такі напрямки: мережеві знаки в проекції на культурні реалії соціуму, види і типи знань, які представлені в онлайн комунікації і правила їх інтерпретації, проблема категоризації людського досвіду в мережі інтернет, мовна свідомість користувачів інтернету як опосередкований мовою образ світу тієї або іншої культури, вербалізована частина свідомості, доступна вивченню за допомогою лінгвістичних методів, концептуальне поле Інтернету як відображення специфіки національної й міжнаціональної свідомості [21]. Також, дослідниця представила лінгвокультурологічний аспект віртуальної комунікації у фіксації мовою й культурою особливостей репрезентації віртуальних співтовариств і онлайн особистостей, у лінгвокультурологічній реалізації групового й особистісного в комунікативній онлайн ситуації, у типології віртуальних особистостей як результат комунікативної мережевої практики та у висвітленні Рунету як лінгвокультурологічного феномену, що склався в російськомовному просторі Інтернету [21]. Врахування лінгвокогнітивного та лінгвокультурологічного аспектів віртуальної комунікації допоможе вчителю досягти мети базової середньої освіти в аспекті становлення здобувачів освіти патріотами України та носіями української культури.

Психолінгвістична проблема сугестії також порушується при віртуальній комунікації. У будь-якому жанрі онлайн-комунікації можна побачити одну з наступних технік сугестії: емоційне перенасичення тексту, риторичні запитання, образність та конкретність ключових слів, уживання наказових конструкцій, приховування джерел інформації, звернення до базових концептів співтовариства та додавання свого змісту у концепт, мовні конструкції довіри та єдності, експлуатація ідеї «кола своїх», уживання евфемізмів, оказіональних конструкцій, заміна міміки та жестикуляції. Масовий результат є головною метою сугестивних технологій. Єдине, що є реальністю кожної людини в інтернеті – це її мовленнєві вчинки, які проявляються у віртуальній комунікації, тому кожен жанр онлайн-комунікації може бути джерелом сугестивного впливу [22]. Так як сучасні здобувачі освіти живуть у віртуальній реальності, то приховані концепції можуть бути легко уведені в голову сучасних підлітків через комп'ютерні ігри, блоги або медіавіруси. Вчитель повинен віднайти способи нейтралізації сугестивного впливу на учнів та навчити учнів цьому, що є особливо важливим в умовах українського сьогодення.

Нормативний аспект віртуальної комунікації є близьким до лінгвоекотологічного та комунікативного аспектів. Письмові розмовні форми мовлення створює передумови до послаблення словоформ та синтаксису, а також розмовних ненормативних варіантів мови. В українській мові з'являється іншомовна лексика завдяки переважанню англійської мови у світі. Мовна творчість учасників онлайн-комунікації активізується завдяки дистантності спілкування. За рахунок комп'ютерних термінів та понять визначається вектор розвитку словникового складу української чи іншої мови. З точки зору нормативного аспекту, віртуальна комунікація – це зближення розмовної та книжної форм мовлення, усної та письмової форм, літературної та нелітературної мови і демократизацію їх рамок. Основні типи норм - це лексичні, морфологічні, словотворчі, синтаксичні, графічні та орфографічні. Разом ці норми утворюють лінгвістичний аспект комунікації [3]. Говорячи про середню освіту, віртуальна комунікація може стати провідником у навчанні грамотності письмової та усної комунікації як українською, так і іноземними мовами.

Іншим, не менш важливим, аспектом віртуальної комунікації є психологічний аспект, який пов'язан з гармонічним розвитком особистості в онлайн просторі. Інтернет-комунікації властива психологічна залежність, втрата відчуття власного «Я», обмежений сенсорний досвід, вплив на свідомість користувачів задля зміни поведінки на негативну

та невизначеність ідентичності. Користувачі шукають щось нове, бажають отримати швидкий результат і задоволення. Тобто, віртуальна комунікація – це процес задоволення власних потреб, шляхом постійного пошуку інформації, продукції та послуг, які необхідні учаснику онлайн-комунікації [24;30]. Кожен здобувач освіти має свій настрій, характер та уподобання, тому при виборі ресурсів для навчання та викладанні матеріалу потрібно враховувати всі зазначені вище особливості, посилюючи позитивний вплив онлайн спілкування й нейтралізуючи негативний вплив.

Деякі з досліджень присвячені гендерному аспекту віртуальної комунікації. Предметом цих досліджень є мовна поведінка жінок та чоловіків в інтернет просторі. Чоловіки для позитивної оцінки використовують ненормовану лексику, а жінки – експресивні форми комунікації. Репліки жінок більш лаконічні [9]. Чоловіків в онлайн-комунікації більше, а жінки старші за віком. Серед чоловіків превалюють бізнесмени та ІТ-спеціалісти, а серед жінок – науковці та викладачі [10]. Чоловіків цікавить інформація щодо обчислювальної техніки, комерції чи науки, а жінок – інформація щодо літератури, мистецтва, релігії та культури. Мотивом віртуальної комунікації чоловіків найчастіше є робочі моменти, відпочинок та самовираження, а жінок – доступ до знань, творча та інтелектуальна самореалізація, цікава комунікація та пошук культурних та духовних контактів [33]. Чоловіки домінують в інтернет-комунікації, воліють до підтвердження свого статусу та пропонують нові теми для обговорень. Жінки в онлайн спілкуванні займають нейтральну позицію, воліють до пом'якшення напруги, що склалась у спільноті при спілкуванні та зберігають емоційний комфорт. Чоловіки схильні до використання стилістично зниженої лексики та орієнтуються на суть спілкування, а жінки схильні дотримуватись лексико-орфографічних та граматичних правил при спілкуванні та орієнтуються на деталізацію мовлення [42]. Таким чином, гендерні особливості людини неможливо повністю приховати при онлайн-комунікації.

Дослідженням антропологічного аспекту віртуальної комунікації займалися Іщук Н.В. [16] та Туманова-Соколова М.Н. [39]. У дослідженні Іщука Н.В. дається наступне антропологічне визначення віртуальної комунікації: «це процес взаємообміну інформацією у системах «людина-людина», «людина-машина» та «людина-машина-людина», а також процес самостійного пошуку інформації та її використання з метою самовдосконалення особистості, збагачення її за рахунок інформації». Компонентами інтернет-комунікації Іщук Н.В. виділяє: адресант, адресат, повідомлення, канал спілкування, комунікативний шум, фільтри, зворотній зв'язок, контекст і ситуація. Туманова-Соколова М.Н. пише, що складники смс-повідомлень в рамках лінгвістичного підходу дозволяють виявити мовно-лінгвістичні особливості смс-повідомлень. В рамках культурологічного підходу, складники смс-повідомлень сприяють оцінці культурного потенціалу інтернету та розкриттю людини як носію певної культури, а в рамках соціетального підходу – дають відповідь на питання необхідності інтернет-форумів та їх роль у формуванні особистості [16; 39]. Воробей Ю.В. в одному із своїх досліджень розглядав мовні особливості віртуальної комунікації з погляду її взаємодії з інтернет комунікантом. Дослідник зауважує, що віртуальна комунікація пронизана антропоцентричністю, а інтернет – це просто додаток до реального світу. Особистість формує мову інтернет-простору, проте віртуальна комунікація впливає на особистість [7]. Таким чином, з появою інтернету, людина, яка «клікає», демонструє нові культурні практики. Людину, що «клікає» ніхто спеціально не навчав цьому, все виходить «само по собі». Це означає, що для сучасних здобувачів освіти перцепція знаходиться у екрані гаджету, тому при виборі методів та засобів навчання необхідно врахувати цю особливість покоління альфа.

Особливу увагу дослідженню відносин між адресатом і адресантом в онлайн-комунікації на прикладі блогу вивчала Марина Белла. Дослідниця вважає, що блог є

видом журналістики. Крім того, вчена називає блог онлайнним «близнюком» колонок у мас-медіа. Результатом цього дослідження є теза про те, що адресату потрібна альтернативна цільова аудиторія, адресант формує інтраконтекст, а роль екстраконтексту виконує стрічка [2]. Таким чином, журналістика також зазнала впливу віртуальної комунікації. Оскільки сучасне покоління здобувачів освіти багато часу проводить дивлячись різних блогерів, вчителю потрібно звернути увагу на фактчекінг тверджень блогерів, в тому числі коли учні використовують цитати своїх улюблених блогерів при написанні творів.

Деякі дослідження присвячені правовому аспекту віртуальної комунікації. Баранов О.А. у своєму дослідженні згадує, що предметом правового регулювання є суспільні відносини. На підставі того, що діяльність реальних людей породжує суспільні відносини, дослідник робить висновок про те, що в юриспруденції недоцільно використовувати такі поняття, як «віртуальний світ», «відповідальність в інтернеті» і т.п. Автор пише, що особливості реалізації суспільних відносин можуть стати причиною появи нових правових норм у рамках системи правового регулювання [1]. Бистрова Ю.В. розглядає проблему віртуалізації у праві. Вчена вважає, що всі сфери віртуально життя базуються на нормах права, тому потрібно оновити понятійний апарат правової науки з урахуванням діджиталізації права [4]. Таким чином, у правовій науці поки що немає визначення терміну «віртуальна комунікація», проте точно можна сказати, що інтернет-комунікація – це одна з форм суспільної взаємодії.

Інформаційне суспільство призвело до поширення інтернет-економіки. Смолянук О.В. у своїй роботі зазначає, що найбільш помітно прогресує інтернет-реклама [38]. Ковач М.Й. пише, що активність інтернет-користувачів, комп'ютерна грамотність населення та інновації у галузі ІКТ – це деякі з факторів, які впливають на інтернет-економіку [19]. Саме при використанні інтернету з економічною метою, відправник повідомлення дбає про мовні норми, бажаючи репрезентувати свою організацію як офіційну та законослухняну організацію [7]. Варто зауважити, що інтернет-реклама є одним із видів віртуальної комунікації у сфері економіки, а певні форуми, чати, блоги чи комп'ютерні ігри вже стали чи можуть стати інноваціями у галузі ІКТ. Таким чином, віртуальній комунікації в економічній сфері можна дати наступне визначення: це помічник у просуванні певного товару або об'єкт торгівлі, який сприяє розвитку економічних відносин та економіки держави.

Розглядаючи концепції дослідження віртуальності та віртуальної реальності, Павлюк Р.О. вказав на необхідність застосування системного підходу при дослідженні. Дослідник каже, що завдяки філософському осмисленню поняття віртуальності та віртуальної реальності можна буде дослідити у сучасній педагогіці [32]. Тобто, дане дослідження може слугувати підтвердженням того, що досліджуючи віртуальну комунікацію тільки в рамках певного напрямку, педагогічний аспект інтернет спілкування не може бути розкритим. В роботі [5] одне з можливих педагогічних визначень віртуальної комунікації звучить наступним чином: «це мовна навичка 21-го століття, яка може бути як рецептивною, так і продуктивною та використовуватись у педагогічному процесі як додатковий засіб навчання і розвитку у будь-якій освітній галузі».

Висновки

Таким чином, технічний прогрес призвів до того, що явище віртуальної комунікації став незамінним чинником не просто розвитку суспільства, а фактором існування людини. Крім того, майже у кожній науці було досліджено явище онлайн-комунікації. Так, інтернет-комунікація – це багатовимірне явище, що складається з таких аспектів, як: комунікативний, філософський, антропологічний, соціологічний, психологічний, гендерний, економічний, юридичний, педагогічний, мовно-лінгвістичний, семіотичний,

лінгвоекотологічний, нормативний, ігровий, лінгвокультурологічний, прагматичний, лінгвокогнітивний, психолінгвістичний, та медійний. Більш того, зважаючи на комфортність онлайн спілкування, його неформальний статус та швидкість, віртуальна комунікація може бути розглянута як засіб взаємозв'язку між владою та суспільством, наприклад при вивченні минулого досвіду, думок громадян, для інформування чи реагування на ситуацію. Тобто, віртуальна комунікація може мати ще один компонент – політологічний аспект, який поки що не досліджувався. Врахування даного аспекту при навчанні віртуальній комунікації допоможе вчителю у формуванні учнів як відповідальних громадян. Перспективи подальших досліджень віртуальної комунікації вбачаються у вивченні інших аспектів інтернет спілкування, наприклад, медичного, математичного, тощо, а також у педагогічному застосуванні кожного з аспектів.

Список використаних джерел

1. Баранов О. А. Віртуальність і правове регулювання. *Публічне право*. 2017. Вип. 1. С. 210-218.
2. Белла М. Адресат і адресант в інтернет-комунікації. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2017. Вип. 42. С. 252-256.
3. Белых И.Н. Нормативный аспект интернет-коммуникации. *Международная (заочная) научно-практическая конференция* (г. Красноярск, 23.12.2016). Красноярск, 2016. С. 3-5.
4. Бистрова Ю.В. «Віртуалізація» у праві: сучасне праворозуміння та проблеми термінологічної визначеності. *Теорія та практика сучасної юриспруденції. Матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*(Харків, 25 жовтня 2017). 2017. С. 143–145.
5. Бойко О. Віртуальна комунікація: засіб навчання чи нова мовна навичка? *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. Т.2 Вип. 29. 2022. С. 151-155.
6. Брона О.А. Нова форма комунікативної технології – інтернет-комунікація. *Мова і культура*. 2012. Т. 2. Вип. 15. С. 223-229.
7. Воробей Ю.В. Інтернет-комунікація та Інтернет-комунікант: взаємодія і взаємопородження. *Science and Education a New Dimension. Серія: Philology*. Т.3. Вип.16. Київ, 2015. С. 43-46.
8. Воробей Ю.В. Лінгвопрагматична специфіка Інтернет-комунікації. *Science and Education a New Dimension. Серія: Philology*. Т. 4. Вип.18. Київ, 2016. С. 108-110.
9. Гайфуллина А.Н. Гендерные стереотипы в электронной коммуникации. *Филология и культура*. 2007. Вип. 4. С. 34-38.
10. Горошко Е.И. Гендерные аспекты коммуникаций на примере образовательных практик интернета. *Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт»*. Серія: Образовательные технологии и общество. 2008. Т. 11. Вип. 2. С. 388-411.
11. Гуторенко Л.С. Экологичность виртуальной коммуникации как одна из актуальных проблем, обусловленных спецификой сети Интернет. *Россия и Запад: диалог культур. Материалы XXI международной научной конференции*. 2020. С. 115-119.
12. Денисюк Ж.З. Інтернет-комунікація як тренд повсякденних соціальних практик. *Культура і сучасність*. 2016. Вип. 1. С. 27-31.
13. Дзьобань О.П. Віртуальні комунікації: до проблеми філософського осмислення сутності. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія. Філософія права. Політологія. Соціологія. Харків, 2015. Т.3. Вип. 26. С. 7-19.

14. Дзюбіна О.І. Комунікативний аспект соціальних мереж Facebook та Twitter. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Філологічні науки.* 2016. Вип. 2. С. 218–222.
15. Зубова И.И. Семиотические аспекты идентификации личности в виртуальной коммуникации. 2016. 5 с.
16. Іщук Н.В. Антропологічні аспекти інтернет-комунікацій. *Вісник національного авіаційного університету. Серія: Філософія та культурологія.* 2013. Т.17. Вип. 1. С. 26-30.
17. Карпушина М., Чистякова О. Сучасна комунікація: особливості мовлення в мережі інтернет. *Філологічний дискурс.* 2016. Вип. 4. С. 212-221.
18. Ковальчук І.А. Мовна специфіка спілкування в інтернеті. *Мовознавчі студії.* Вип. 37. 2009. С. 45-48.
19. Ковач М. Й. Роль і місце інтернет-економіки в сучасній економічній системі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка.* 2016. Вип. 1(2). С. 188-192.
20. Компанцева Л. Ф. Дослідження соціальних мереж: трансфер міждисциплінарності. *East European Journal of Psycholinguistics.* 2015. Т.2. Вип. 1. С. 76–85.
21. Компанцева Л.Ф. Інтернет-комунікація: когнітивно-прагматичний та культурологічний аспекти: автореф. дис. ... докт. філол. наук: 10.02.02. Київ, 2007. 36 с.
22. Компанцева Л.Ф. Принципи сугестивної лінгвістики в інтернетній комунікації. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки.* 2013. Т. 3. С. 13-20.
23. Красівський О.М. Інтернет комунікація: стратегії та мовні особливості. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації.* 2019. Т. 30(69), Вип. 2(2). С. 122-128.
24. Лазаренко Н.І., Коломієць А.М., Паламарчук О.М. Комунікація в інтернет-просторі: психологічний аспект. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2018. Т.65. Вип. 3. С. 249-261.
25. Лащук Ю.І. Особливості віртуального наукового спілкування: культурологічний контекст. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.* 2010. Вип. 27. С. 87-93.
26. Легкобит Є.О. Лінгвістичні та паралінгвістичні аспекти англомовного інтернет спілкування. Суми: СДУ, 2020. 81 с.
27. Лукашанец Е.Г. Интернет коммуникация и проблемы экологии языка: онлайн словари сленга. *Экология языка и речи. Материалы Международной научной конференции, посвященной 80-летию профессора В.Г. Руделева*(Тамбов, 08–09 октября 2012). 2013. С. 83-85.
28. Луценко О.І. Лінгвістичні аспекти інтернет-комунікації. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологічна.* 2013. Вип. 40. С. 64-66.
29. Мовчан М.М. Інтернет-комунікація: проблема страху. *Філософські обрії.* 2019. Вип. 42. С. 34-38.
30. Немеш О.М. Психологічні основи інтернет-комунікації. *Актуальні проблеми психології.* 2014. Т. 5. Вип.14. С. 138-146.
31. Новосельський І. Конвергенція медіа як чинник розвитку інформаційного простору України: політологічний аспект. *Політикус.* Вип. 3, 2020 С. 58–64.
32. Павлюк Р.О. Концепції дослідження теорії віртуальності у педагогічних науках. *Освітологічний дискурс.* 2014. Вип. 2(6). С. 152-163.

33. Палкова А.В. Интернет-коммуникация в гендерном аспекте. *Вестник Тверского государственного университета. Серия: Филология*. Тверь, 2009. Т. 1. Вып. «Лингвистика и межкультурная коммуникация» С. 157-169.
34. Паньків О. Філософсько-лінгвістичні аспекти інтернет-комунікації. *Філософські науки*. 2018. Вип. 1. С. 63–68.
35. Платонова А.П. Социология онлайн и оффлайн коммуникаций: по материалам дискуссии на Грушинской конференции 2021. *Коммуникология: электронный научный журнал*. 2021. Т. 6. Вып. 1. С. 83-92.
36. Рассадина Т.А. Интернет-зависимость: информационно-коммуникативный аспект. *Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Серия: Общественные науки*. 2015. Вып. 2 (34). С. 98-111.
37. Реутов М.И. Семиотический аспект коммуникативного поведения подростков в социальных сетях. *Научные труды Калужского государственного университета имени К.Э. Циолковского*(г. Калуга, 15 января – 15 апреля 2016). 2016. С. 321-327.
38. Смолянчук О. В. Економічні аспекти розвитку інтернету: значення для України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. Вип. 1. С. 90-93.
39. Туманова-Соколова М.Н. Антропологические аспекты интернет-коммуникации в условиях глобализации культуры. *Современное общество, образование и наука. Сборник научных трудов по материалам Международной заочной научно-практической конференции: в 3 частях*. (г. Тамбов, 25.06.2012). Ч.2. 2012. С. 149-150.
40. Уманець. Н.А. Онлайн-комунікація: комунікативні можливості та ризики для особистості. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2021. Вип. 2(2). С. 200-210.
41. Храбан. Т.Е. Игровой аспект интернет-коммуникации. *Известия гомельского государственного университета имени Ф. Скорины. Гомельский государственный университет им. Ф. Скорины. Серия: Филология*. 2016. Т.1. Вип. 94. С. 99-104.
42. Якоба И.А. Особенности интернет-коммуникации (социологический, лингвистический, гендерный аспекты). *Вестник Иркутского государственного технического университета. Серия: Гуманитарные науки*. 2012. Т. 3. Вып. 62. С. 365-371.